

Bătălia pentru afirmarea unui teatru național

Teatrul național — teatrul limbii și al națiunii române... Despre el s-a scris mult, uneori confundându-se așezămîntul cultural cu clădirile înălțate la București, Iași, Craiova. Rădăcinile sînt vechi și ele rodesc de aproape două secole și jumătate.

În această zbuciumată istorie a scenei naționale, premergători au fost diletanții, împătimiți ai cuvîntului românesc din Transilvania, Moldova, Muntenia în secolele 18 și 19, pentru care unitatea culturală era un deziderat sfînt, educat cu rivnă în școli și în cercuri patriotice.

Blajul atîtor fapte de credință și biruință în istoria redesteptării noastre a pornit întîiul spectacol actoricesc în sârbătoria iernii anului 1755, numit „comœdia ambulatoria alumnorum“, un teatru școlar mult pretuit în ținutul Tîrnavelor, unde a fost purtat două săptămîni. Tot în Blaj, în acei ani, s-a prezentat piesa **Occisio Gregorii în Moldavia Vodae tragețe expresa (Uciderca lui Grigore Vodă în Moldova expusă sub formă de piesă de teatru)**, amintind spectacolele carnavalesci, primul text păstrat integral în dramaturgia noastră. Aceste spectacole de colegiu, jucate în limba română, au fost numeroase la finele veacului al 18-lea în Transilvania, ele urmînd a se înmulți în zorii veacului următor, o dată cu școlile naționale din Brașov și Sibiu.

Tot spectacole animate de diletanți organizează la Iași Gheorghe Asachi, memorabil fiind cel din 1816, cu **pastorala Mirtii și Hloe**.

Abia înființată, școala bucureșteană a lui Gheorghe Lazăr va urca pe scena sălii de festivități de la Colegiul Sfințitul Sava elevii care deprindeau de la magistrul lor științele matematice. Anul 1818. Printre spectatori, slugeruî Tudor Vladimirescu. Un an mai tîrziu, eforul școalelor, poetul Lancu Văcărescu, cheamă pe scena teatrului de la „Cișmeaua roșie“ tot pe elevii lui Lazăr, struniți acum de cel hărăzit să fie „părintele literaturii române“, Ion Heliade Rădu-

lescu. Se prezintă tragedia **Hecuba** de Euripide.

Anul 1821, anul revoluției lui Tudor Vladimirescu, an începător al istoriei moderne românești, este și anul cînd se redactează primele statute ale unei **Societăți literare**, menită, printre altele să fundeze și un teatru național. La 1828, Ioan Cimpineanu, sufletul acestei acțiuni, se va asocia cu Dinicu Golescu și cu Heliade Rădulescu tot pentru a înfîripa, o dată cu școli și gazete, un teatru național.

Și la Iași, Gheorghe Asachi, atît cît va îngădui oficialitatea potrivnică glasului național, va organiza sporadic reprezentații cu tot mai numeroșii săi elevi, și nu numai cu ei.

Peste munți, în 1826, savantul blăjean Timotei Cișariu scrie și reprezintă cu elevii săi o eglogă, text vîdînd, după N. Iorga, „o rezistență clasică minunată“.

O dată cu înființarea **Societății filarmonice** bucureștene, 1834, se încheie primul capitol al afirmării teatrului nostru național în faza lui începătoare, diletanță. Istoria acestui capitol este cea mai dramatică din cuprînzătoarea istorie a teatrului nostru, căci ea a stat sub apăsarea unor vremuri cînd nici graiul, nici portul, nici școala nu ne erau îngăduite oficial.

Tot ce s-a înfăptuit s-a datorat unor luminători de norod incurajați de tot mai numeroșii lor frați năzuind spre binefacerea culturii în limba strămoșească. Toate aceste înfăptuiri ale teatrului pînă la ivirea primelor școli actoricești (1834 — București, 1836 — Iași), fie că s-au petrecut la Blaj, Iași, Brașov, Lugoj, București n-au fost simple acte de divertisment. Indiferent de calitatea literară a textelor reprezentate, important era faptul că se impunea limba națională pe scenele care vor pregăti, încet dar sigur, **Teatrul Național**.

Societatea filarmonică bucureșteană și **Conservatorul filarmonic-dramatic** din Iași, 1834 și 1836, vor da întîiile serii profesioniste de actori. În Ardeal, trupele

diletante se vor înmulți și, în 1870, va lua ființă **Societatea pentru fond de teatru român în Ardeal**, temelie Naționalului transilvan, inaugurat la 1 decembrie 1919, la Cluj, în țara liberă și întregită.

Așadar, în lupta pentru afirmarea teatrului național la români până în primele decenii ale veacului trecut, când se deschid școlile dramatice, biruitoare a fost limba română, oricât de șovăitoare era arta interpretativă a inimoșilor animatori.

Tot ceea ce s-a înfăptuit apoi, în această minunată artă a cuvintului, a stat tot sub semnul nețărmuritei iubiri pentru tezaurul fără de preț care ne este, care ne va fi totdeauna, rostirea românească.

Prima noastră dramă istorică

Incepător al teatrului național în Moldova, în 1816, cu pastorala **Mirtil și Hloe**, pregătită și reprezentată în casele hatmanului Costache Ghica, poetul și inginerul Gheorghe Asachi va năzui mereu, la masa sa de lucru, să înfăptuiască o operă literară pe cât de vastă în cuprindere, pe atât de riscantă pentru vremurile acelea atât de puțin prielnice culturii naționale: să dramatizeze, pentru abia născutul teatru ieșean, momente pilduitoare din timpurile de mărire ale principatului moldav.

El a scris încă din 1827 o „tragedie originală” **Mihal Vodă Viteazul**, mistuită de incendiu în chiar anul compunerii. Cu siguranță, contemplatorul vestigiilor romane în vatra latinității, Roma, inspiratoare a atîtor versuri mărturisind mîndria anticei obîrșii, l-a ales pe marele unificator de la Alba-Iulia pentru capul de serie al planului său dramatic ca să glorifice, evocîndu-l, ideea unității naționale a fraților trăitori în trei principate.

Nici despre drama **Dragoș, întitul domn suveran al Moldovei**, scrisă în 1834, nu se știe îndeajuns pentru ca istoria teatrului s-o așeze în locul rîvnit.

Și, dintre vitejii neamului, în mîinile cărora spada era pururi trează pentru păzirea neatămării, dreptul coborîtor al slăvitului de la Putna i-a inspirat „drama serie în două acturi imitarisită pentru scena moldovinească” **Petru Rareș**, în 1837. prețiosul manuscris cuprinzînd înțila dramă istorică națională păstrată în literatura română.

Viteazul mușatin, cu întreaga sa biografie, urma să însuflețească o tetralogie dramatică, paralel cu scrierea unei povestiri, care s-a și înfăptuit. Din proiectul teatral, Asachi a scris două secțiuni: una, inspirată din anul 1538, când se sfîrșise tragic înțila domnie a lui Pe-

tru; cealaltă își trage subiectul din anul când Rareș este ales domn a doua oară.

Observînd cu pătrundere că „viața sa privată și politică au fost plină de timpplări extraordinare romantice și cavalerice”. Asachi scrie la 1837 prima secțiune a dramei **Petru Rareș**, pentru un greu examen public al junilor actori din abia înființatul **Conservator filarmonic-dramatic**: școala care a dat lașilor și Teatrului său Național înțila generație de actori profesioniști.

Textul pune în lumină noblețea de caracter a oamenilor vechi. Rătăcitor prin munți, Petru poposește în casa lui Căliman, pe al cărui fiu îl condamnase pe cînd era voievoz. Petru nu știe unde se află, iar ghezoava dilemă din sufletul bătrînelului oștean — răzbunarea sau păzirea legii sacre a ospetiei — prilejuiește situații scenice conduse cu bun meșteșug literar. Cei doi, Căliman și Petru, se vor însufleți de aceeași vitejească hotărîre: să înfrunte hoarda tătărească ce asediase cetățuia. Dragostea de țară stingge toate patimile personale, ea dă puteri nemărginite celor care sînt gata de jertfă, nesuferind pingărirea pămîntului străbun. Ce idee măreață atunci, acum, totdeauna!

Insufletită trebuie să fi fost reprezentăția din 8 aprilie 1837, dacă revista **Albina românească** a lăsat o mărturie viitorimii în cuvînte nu tocmai pe placul celor care jalnic se străduiau ca naționalitatea noastră să nu se întemeieze în fapte de cultură:

„Portul cel adevărat al strămoșilor noștri și nemerita a elevilor reprezentăție, ca printr-o maghie înfătoșînd înaintea ochilor o întimplare de trei veacuri, au pătruns pe privitori de nobile sentimenturi”.

Novelistica istorică și teatrul istoric ieșite din pana acestui părinte al culturii noastre moderne au suferit influențe adesea binevenite într-o literatură pătrunsă de spiritul novator al „veacului naționalităților”, al XIX-lea. Un a-dînc cunoscător al literaturii romanice, așa cum a fost Asachi, era firesc să intre în luminoasa orbită a marii culturi, adaptînd, prelucrînd, traducînd pur și simplu.

Dar, ca și Heliade Rădulescu la București sau George Barițiu peste munți, el educa. însuflețea conștiințele naționale, le înarma cu adevărurile istoriei transfigurate artistic. Școlile conduse de Gheorghe Asachi, teatrul său, poezia și proza sa, desenele sale cu subiecte istorice au avut o înflurire covîrșitoare asupra spiritului public.

Ionuț NICULESCU